2020.gada
ASV Valsts Departamenta Ziņojums
“Par cilvēku tirdzniecības novēršanu”

LATVIJA
2. LĪMENIS

Latvijas valdība pilnībā neizpilda minimālos standartus cilvēku tirdzniecības izskaušanai, tomēr tā pieliek ievērojamas pūles, lai tos ieviestu. Valdība apliecināja vispārējus pieaugošus centienus, salīdzinot ar iepriekšējo pārskata periodu, tāpēc Latvija saglabāja tās vietu 2.līmenī. Šie centieni iekļāva pieaugumu cilvēku tirgotāju kriminālvajāšanas un notiesāšanas lietās; ievērojami bargāku sodu piespriešanu, tai skaitā ieslodzījumu notiesātajiem cilvēku tirgotājiem; labojumus normatīvajos regulējumos, lai iekļautu valsts apmaksātajā cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzības programmā nepilngadīgos no valsts ārpus ģimenes aprūpes iestādēm, piemēram, no bērnu namiem; un būtisku pieaugumu attiecībā uz identificēto ārvalstu darba ņēmēju skaitu, kas Latvijas teritorijas ietvaros iesaistīti darba ekspluatācijā. Tomēr vairākās būtiskās jomās netika ieviesti minimālie standarti. Atbildīgajām amatpersonām sagādāja grūtības identificēt nepilngadīgos cilvēku tirdzniecības upurus, lai gan nepilngadīgie no valsts ārpus ģimenes aprūpes iestādēm joprojām bija pakļauti cilvēku tirdzniecības riskiem seksuālas izmantošanas nolūkā. Virknei tiesnešu un prokuroru nebija pietiekamas izpratnes par cilvēku tirdzniecību, visām tās formām un saistošā regulējuma piemērošanu.

REKOMENDĀCIJAS ATBILSTOŠI PRIORITĀTĒM:

Aktīvi veikt cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas pasākumus, īpašu uzmanību pievēršot nepilngadīgajiem, kas iesaistīti prostitūcijā, kā arī seksuālas ekspluatācijas upuriem Latvijas legālajā prostitūcijā; un nodrošināt atbilstošas apmācības iesaistītajām atbildīgajām amatpersonām. • Veicināt sekmīgu izmeklēšanu, kriminālvajāšanu un notiesāšanu lietās par cilvēku tirdzniecību (Krimināllikuma 154.-1 pants). • Paplašināt mācību iespējas tiesu sektora darbiniekiem, jo īpaši prokuroriem un tiesnešiem, lai veicinātu viņu izpratni par visām cilvēku tirdzniecības formām un uzlabotu viņu prasmes piemērot saistošo regulējumu. • Paplašināt apmācību iespējas tiesībaizsardzības sektora darbiniekiem par darbu ar upuriem, par pierādījumu apkopošanu un par psiholoģiska rakstura ietekmēšanas atpazīšanu. • Veikt apmācības par cilvēku tirdzniecības gadījumu atpazīšanu un par upuru iekļaušanu palīdzības programmās tajās publiskā sektora aģentūrās, kuru darbs nav tieši saistīts ar cilvēku tirdzniecības apkarošanu, piemēram, Valsts darba inspekcijā, Nodarbinātības valsts aģentūrā, Valsts robežsardzē, Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldē.

KRIMINĀLVAJĀŠANA

Valsts centieni apkarot cilvēku tirdzniecību uzlabojās. Kriminālliikuma panti 154.-1 un 154.-2 paredz kriminālatbildību par cilvēku tirdzniecību seksuālas izmantošanas un piespiedu darba nolūkā un kā maksimālo sodu nosaka cietumsodu līdz 8 gadiem, ja nozieguma rezultātā cietušas pilngadīgas personas, un cietumsodu no 3-12 gadiem, ja cietušas nepilngadīgas personas. Likumā paredzētais sods par cilvēku tirdzniecību ir pietiekami bargs un samērojams ar sodiem, kas paredzēti par citiem smagiem noziegumiem, piemēram, ar sodu par izvarošanu. Tiesnešiem un prokuroriem ir tiesības lietas pārkvalificēt un 154.-1 panta vietā piemērot apsūdzības pēc citiem pantiem. Cilvēku tirdzniecības lietās iespējams piemērot 164.pantu, kas paredz maigas sankcijas, piespiedu darbu vai naudassodu, par personas iesaistīšanu prostitūcijā, izmantojot viltu vai personas bezpalīdzības stāvokli. Bez tam tika saņemta informācija, ka gadījumi, kuros ir aizdomas par cilvēku tirdzniecību, visdrīzāk tiek izmeklēti un tiesāti kā sutenerisma vai seksuālas izmantošanas nosūtīšanas lietas. Atbildīgie sektori piemēroja Kriminālliikuma pantu 165-1, kas paredz sodu par personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai, lai novērstu iespējamos cilvēku tirdzniecības gadījumus, uzrādot apsūdzības nozieguma veicējiem, kas centās ievilināt upurus seksuālas izmantošanas tīklos ārvalstīs.

Valsts policijas nodaļa, kopumā 18 darbinieki, kuri specializējas cilvēku tirdzniecības, viltus laulību un saistītu noziegumu izmeklēšanā, 2019.gadā uzsāka trīs jaunu cilvēku tirdzniecības lietu izmeklēšanu (vienu seksuālas ekspluatācijas un divas darba ekspluatācijas lietas) pēc 154.-1 panta, kas ir tikpat, cik 2018.gadā (LABOJUMS: 2018.gadā tika uzsāktas četras lietas). Apsūdzības 2019.gadā pēc 154.-1 panta tika uzrādītas trim aizdomās turētajiem, salīdzinot ar vienu 2018.gadā. 2019.gadā par cilvēku tirdzniecību tika notiesātas trīs personas (divas par seksuālu ekspluatāciju un viena par darba ekspluatāciju), salīdzinot ar vienu notiesāto 2018.gadā. Divām no notiesātajām personām tiesa noteica piecu gadu un divu mēnešu ieslodzījumu katrai, savukārt, vienai 2018.gadā notiesātajai personai tika piespriests nosacīts sods, nevis cietumsods. Pēc 165-1 panta tika uzsākta izmeklēšana vienā jaunā lietā, četras personas tika atzītas par aizdomās turamajām, divas personas tika notiesātas, spriedumā paredzot sešu gadu un sešu mēnešu cietumsodu katrai. Salīdzinājumam, 2018.gadā notika divas jaunas izmeklēšanas ar vienu aizdomās turēto personu un notiesājošu spriedumu attiecībā uz vienu personu, spriedumā neparedzot cietumsodu. 2019.gadā tika uzlikts arests par cilvēku tirdzniecību aizdomās turēto personu finanšu līdzekļiem aptuveni €463,000 ($520,230) apmērā. Ģenerālprokuratūra izpildīja divus tiesiskās palīdzības lūgumus, ko cilvēku tirdzniecības lietās saņēma no Lielbritānijas un Ukrainas. Papildus, 2020.gada janvārī darbu uzsāka specializētā prokuratūra, kas izskata, uzrauga un administrē visas Rīgas tiesas apgabala teritorijas ar cilvēku tirdzniecību saistītās lietas pēc Kriminālliikuma 154.-1 panta.

Ilglaicīgas problēmas tiesu sistēmā, piemēram, laikietilpīgi tiesvedības procesi, joprojām apgrūtināja Latvijas centienus cilvēku tirdzniecības lietu kriminālvajāšanā. Piemēram, 2014.gadā iesāktajā krimināllietā par sutenerismu, kurā iesaistītas divas Rīgas pašvaldības policijas amatpersonas, joprojām turpinājās tiesvedība. Prokuroriem un tiesnešiem bija ierobežota izpratne par cilvēku tirdzniecības

problemātiku. Eksperti ziņoja, ka tiesībaizsardzības sektora pārstāvjiem nepieciešamas tālākas apmācības par jautājumiem, kas attiecas uz atbilstošā normatīvā regulējuma piemērošanu, uz darbu ar upuriem, pierādījumu iegūšanu un uz izpratnes veidošanu par psiholoģiska rakstura piesiešanu. Perioda laikā, kuru izvērtē šis ziņojums, šāda veida apmācībām bija valsts atbalsts, organizējot apmācības policijas pārstāvjiem par dažādiem cilvēku tirdzniecības veidiem un preventīviem pasākumiem, kā arī Valsts robežsardzes darbiniekiem par cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanu.

UPURU AIZSARDZĪBA

Latvijas centieni aizsargāt cilvēku tirdzniecības upurus uzlabojās. Valdība turpināja līgumattiecības ar divām nevalstiskajām organizācijām (NVO) valsts apmaksātu palīdzības pakalpojumu sniegšanai, paredzot tām €135,420 ($152,160) cilvēku tirdzniecības palīdzības programmas īstenošanai, kas ir neliels pieaugums no €135,110 ($151,810) 2018.gadā. Šī programma nodrošināja cilvēku tirdzniecības upuriem medicīnisku un psiholoģisku palīdzību, viņu tiesību pārstāvību, izmitināšanas un integrācijas pakalpojumus. 2019.gadā valdība veica labojumus normatīvajos regulējumos, lai valsts apmaksātajā cilvēku tirdzniecības upuru aizsardzības programmā iekļautu nepilngadīgos no ārpus ģimenes aprūpes iestādēm, piemēram, no bērnu namiem. Upuru uzņemšanai apmaksātajā valsts palīdzības programmā bija nepieciešams vai nu tiesībaizsardzības iestādes atzinums vai NVO sasauktas profesionāļu komisijas atzinums. 2019.gadā valsts palīdzības programmā tika reģistrēti 35 upuri no kopumā identificētiem 39 upuriem (16 no tiem bija pilngadīgas sievietes un 23 bija pilngadīgi vīrieši), salīdzinājumā ar 33 reģistrētiem upuriem valsts palīdzības programmā 2018.gadā. Divdesmit astoņi no reģistrētajiem upuriem palīdzības programmā bija cietuši no darba ekspluatācijas un septiņi upuri bija cietuši no seksuālas ekspluatācijas. Divdesmit trīs upuri palīdzības programmā bija ārvalstnieki, lai gan 2018.gadā visi reģistrētie upuri bija Latvijas valsts piederīgie. Eksperti šīs izmaiņas piedēvēja pieaugošai viesstrādnieku cilvēku tirdzniecībai no Tadžikistānas un Uzbekistānas piespiedu darbos Latvijas lauksaimniecības un būvniecības nozarēs. Tiesībaizsardzības, imigrācijas un sociālie dienesti izmantoja izstrādātās norādes upuru identificēšanai. Eksperti norādīja, ka lielākajai daļai valsts aģentūru pārstāvju trūka vai nu vēlēšanās vai praktisko iemaņu cilvēku tirdzniecības gadījumu atpazīšanā; un tās publiskā sektora struktūrvienības, kuru primārais mērķis nav cilvēku tirdzniecības gadījumu atklāšana, piemēram, Valsts darba inspekcijas, Nodarbinātības valsts aģentūras, Valsts robežsardzes vai Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldes darbinieki reti atpazina cilvēku tirdzniecības gadījumus, kas virzāmi tālākai izmeklēšanai, un upurus, kuri iekļaujami valsts palīdzības programmā. Joprojām problemātiska bija nepilngadīgo tirdzniecības upuru identificēšana, kuri pakļauti seksuālai ekspluatācijai valsts teritorijā; 2019.gadā tika identificēts viens nepilngadīgs upuris, lai gan tiesībaizsardzības pārstāvji atzina valsts bērnu namus kā mazaizsargātus un atzīmēja potenciālu seksuālas ekspluatācijas cilvēku tirdzniecības gadījumu pieaugumu nepilngadīgo vidū pēdējo gadu laikā. Eksperti kritizēja seksuālas ekspluatācijas cilvēku tirdzniecības gadījumus, kuros cietušas bērnu namos

dzīvojošas nepilngadīgas personas, par kurām bērnu nami neinformēja kompetentās iestādes, bet tā vietā sniedza cietušajām personām ierobežotu palīdzību, kas pieejama attiecīgo bērnu namu palīdzības programmu ietvaros. Turklāt, novērotāji atzīmēja iestāžu darbinieku ierobežotās zināšanas par nepilngadīgo upuru identificēšanu un seksuālas ekspluatācijas cilvēku tirdzniecības gadījumu atpazīšanu. Eksperti pauda bažas par seksuālas ekspluatācijas gadījumiem to personu vidū, kas legāli nodarbojas ar prostitūciju, un norādīja, ka tiesībaizsardzības pārstāvju mērķis ir konstatēt prostitūcijas noteikumu vai citu normatīvo aktu pārkāpumus nevis identificēt potenciālos cilvēku tirdzniecības upurus.

Lai gan normatīvais regulējums cilvēku tirdzniecības upuru valsts apmaksātas rehabilitācijas nodrošināšanai ir ierobežots līdz sešiem mēnešiem, tie upuri, kuru lietas atradās tiesā, turpināja saņemt palīdzību, lielākoties juridisko konsultāciju formā, visa tiesas procesa garumā. 2019.gadā četri upuri, kuri bija valsts palīdzības programmā, sadarbojās ar tiesībaizsardzības sektoru (2018.gadā sadarbojās septiņi upuri); tomēr cilvēku tirdzniecības upuri, kuri bija vīrieši, visbiebiežāk atturējās sadarboties ar policiju. Valsts juridiskās palīdzības aģentūra, kas administrē kompensāciju programmu dažādu noziegumu upuriem, piešķīra kompensācijas trīs upuriem (2018.gadā tādi bija četri). Divi cilvēku tirdzniecības upuri palīdzības programmas ietvaros saņēma valsts apmaksātus repatriācijas un citus pakalpojumus.

PREVENTĪVAIS DARBS

Publiskās pārvaldes sektors turpināja veikt preventīvos pasākumus cilvēku tirdzniecības novēršanai. Cilvēku tirdzniecības novēršanas pasākumu koordinēšanas darba grupa uzraudzīja cilvēku tirdzniecības apkarošanas aktivitātes, nodrošināja informācijas apmaiņu un ieviesa rīcības plānu 2014.-2020.gadam. Vairākas ministrijas ir iesaistījušās sabiedrības izglītošanas kampaņās, tostarp pasākumos, kuru mērķis ir informācijas sniegšana par drošu ceļošanu un piespiedu darba riskiem. Tiesībsarga birojs sadarbībā ar NVO veica izpēti par seksuālas izmantošanas gadījumiem bērnu namos un internātskolās, lai apzinātu seksuālas izmantošanas cilvēku tirdzniecības riskus attiecīgajā sektorā. Specializēta nodaļa Rīgas Pašvaldības policijā nodrošināja lekcijas skolās par cilvēku tirdzniecības problemātiku un atkarībām, ņemot vērā, ka seksuālas izmantošanas un seksa tūrisma riskiem ir pakļauti nepilngadīgie, kuri lieto atkarību izraisošas vielas. Latvija nepielika pietiekamas pūles, lai samazinātu pieprasījumu pēc komerciālā seksa pakalpojumiem. Pārskata periodā Latvija vadīja reģionālu projektu profesionāļiem piespiedu darba apkarošanai un apturēšanai, analizējot un apkopojot datus, paplašinot palīdzības programmas pakalpojumus upuriem, un veicinot cilvēku tirgotāju kriminālvajāšanu. Latvija piedalījās arī četrpusīgā sadarbības projektā, kura mērķis ir visaptverošas pieejas izveidošana, lai apkarotu un izmeklētu piespiedu darba gadījumus, un īpaši tos, kas ietver ekonomiskos noziegumus un noziedzīgi iegūtu līdzekļu apriti. 2019.gadā valsts veica licencēto aģentūru uzraudzību, kam ir tiesības sniegt darbā iekārtošanas pakalpojumus, taču par atklātiem pārkāpumiem netika anulēta neviena licence (2018.gadā – anulēja licences 12 aģentūrām). Valstī

darbojās krīzes tālruņu līnijas, kuru operatori saņēma 82 zvanus par iespējamiem cilvēku tirdzniecības gadījumiem; 30 šādos gadījumos informācija tika sniegta tiesībaizsardzības sektoram un kompetentajām nevalstiskajām organizācijām.

CILVĒKU TIRDZNIECĪBAS SITUĀCIJA

Kā ziņots iepriekšējo piecu gadu laikā, cilvēku tirdzniecības rezultātā Latvijā cieš vietējie iedzīvotāji un arī ārvalstnieki, kā arī vietējie iedzīvotāji cieš cilvēku tirdzniecības rezultātā ārvalstīs. Sievietes un nepilngadīgās no Latvijas ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas ekspluatācijas nolūkā gan Latvijā, gan citviet Eiropā. Sievietes no Latvijas, kas iesaistītas fiktīvās laulībās Rietumeiropas valstīs, ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas ekspluatācijas nolūkam, darbiem mājsaimniecībās un citiem piespiedu darbiem. Cilvēku tirgotāju mērķa grupas, kuras tiek uzrunātas privāti vai sociālajos tīklos, ir neprecētas sievietes ar ierobežotu izglītības līmeni, nepilngadīgie no nepilnām ģimenēm, studenti, bezdarbnieki un personas ar garīgās veselības traucējumiem. Novērotāji ziņoja, ka nepilngadīgie valsts bērnu namos ir īpaši pakļauti cilvēku tirdzniecības riskam seksuālas izmantošanas nolūkā, lai gan pārskata periodā valsts aprūpes iestādēs netika reģistrēts neviens šāda veida gadījums. Gan vīrieši, gan sievietes no Latvijas ir pakļauti piespiedu darbam galvenokārt citās Eiropas valstīs. Publiskā sektora pārstāvji ziņoja par pieaugošu Moldovas, Tadžikistānas, Uzbekistānas un Ukrainas viesstrādnieku darba ekspluatāciju Latvijas lauksaimniecības un būvniecības nozarēs, kā arī nereģistrētu viesstrādnieku pieplūdumu no Ukrainas, Krievijas un Indijas tādas nozarēs kā būvniecība, viesmīlība un taksometru pakalpojumi.